

**DIREKTIVA EU O PRAVU NA POPRAVKU
IZ JUNA 2024. GODINE: ZAŠTO NAM JE POTREBNA
PRAVNA ZAŠTITA OVOG PRAVA
IMPERATIVNIM PRAVNIM NORMAMA****

Sažetak

Predmet ovog rada je analiza određenih trgovački praksi koje su se razvile u uslovima globalnog tržišta i hiperprodukcije roba, a koje su bitno uticale na uviđanje opravdanosti potrebe da se imperativnim pravnim normama zaštiti pravo potrošača na popravku proizvoda. Ovo pravo se nijednim pravnim dokumentom ne dovodi u pitanje, ali ga faktički osporavaju trgovci koji primenjuju određene trgovačke prakse sa ciljem da ubede potrošače da investiraju u kupovinu nove stvari umesto u popravku neispravne. Interes trgovaca da tako postupaju je ostvarenje veće zarade, ali to nije i interes potrošača zato što oni, kupujući nove proizvode, troše više nego što je neophodno i time smanjuju svoj budžet za zadovoljenje nekih drugih potreba. Pored toga, zbog nabavke novog proizvoda se prevremeno bacaju stvari koje nisu popravljene, a taj otpad ugrožava životnu sredinu. U radu se ukazuje na uobičajene trgovačke prakse koje dovode do ovih i drugih društveno nepoželjnih posledica. Zaključuje se da je Direktiva EU o pravu na popravku, koja je usvojena u junu 2024. godine, objektivno bila neophodna mera koja može osigurati bolju zaštitu potrošača. Njena uspešna primena može doprineti i boljoj zaštiti životne sredine, kao i zaštiti prava konkurencije koje se tim praksama, takođe, narušava.

Ključne reči: tehnička roba, e-otpada, nepoštene trgovačke prakse, održiva proizvodnja, zaštita životne sredine, zaštita prava konkurencije.

---

* Viši naučni saradnik, Institut za uporedno pravo, Beograd, e-mail: katarinajovicic.rs@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9803-5292>

** Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog rada Instituta za uporedno pravo koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije prema Ugovoru o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2024. godini (evidencioni broj: 451-03-66/2024-03/200049 od 5. februara 2024. godine).

I Uvod

U savremenim uslovima života i rada, koje odlikuju globalno tržište, dominacija multinacionalnih kompanija i trgovanje putem Interneta, ponuda roba je mnogo veća i to ne samo po količini već i po raznovrsnosti. Potrošači danas jednostavno i po prihvatljivoj ceni kupuju proizvode iz bilo kog kraja sveta, bez obzira na prostornu udaljenost od mesta gde se roba nalazi i bez obzira na državne granice. Ove procese podržava snažan tehnološki napredak, čiji je glavni zamajac digitalna tehnologija.¹ Zbog toga se broj trgovinskih transakcija konstantno povećava, a da bi se zadovoljila uvećana potražnja za robama konstantno se povećava i njihova proizvodnja.² Potrošači su ovime dobili mogućnosti koje nisu imali nikada pre – oni sada kupuju modernije proizvode po povoljnim uslovima i više ni ne mare za to da li se proizvod iste vrste, koji već poseduju, potrošio ili je postao neupotrebljiv; on se jednostavno baci. Nekoliko decenija takve prakse je već dovelo do teškog zagađenja životne sredine i to se, nažalost, još uvek događa.

Prema podacima Evropske komisije koji su objavljeni u aprilu 2024. godine, na godišnjem nivou se zbog prevremenog odlaganja robe široke potrošnje proizvede 261 milion tona emisije CO₂, troši se 30 miliona tona resursa i stvara se 35 miliona tona otpada (samo na prostoru EU).³ Proizvodnja tolikog otpada stvara ozbiljno zagađenje planete i ugrožava pravo potrošača na zdravu i održivu životnu sredinu, što je jedno od osam osnovnih prava potrošača ustanovljenih Rezolucijom skupštine UN br. 29/248 od 16. aprila 1985. godine.⁴ Prema istom izvoru, potrošači na ime zamene neispravne robe (umesto popravke) troše oko 12 milijardi evra na godišnjem nivou.

---

¹ Digitalna tehnologija obuhvata znanja, veštine i sposobnosti koje su potrebne za stvaranje uređaja, sistema, procesa i standarda zasnovanih na primeni digitalne elektronike. Drugim rečima, digitalna tehnologija je umeće praktične primene uređaja, softvera i standarda digitalne tehnologije. Vid. <https://recnikinterneta.rs/definicija/digital-technology-digitalna-tehnologija/>, posećeno: 21. 6. 2024. Danas se govori o četvrtoj industrijskoj revoluciji, koja počiva na digitalnoj transformaciji proizvodnog procesa na taj način što taj proces pokreću međusobno povezani inteligentni sistemi kao što su Internet stvari (IoT), veštačka inteligencija (AI), robotika i računarstvo u oblaku (*cloud* računarstvo).

² Više o nastanku i razvoju digitalne ekonomije vid. V. Lazović, T. Đuričković, *Digitalna ekonomija - Nešto već znamo, nešto naslućujemo a nečega nijesmo ni svesni*, Cetinje 2018, 38-56.

³ Vid. Saopštenje za javnost Evropskog parlamenta od 23. aprila 2024. godine, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240419IPR20590/right-to-repair-making-repair-easier-and-more-appealing-to-consumers>, posećeno: 21. 6. 2024.

⁴ UN General Assembly, Consumer protection: resolution / adopted by the General Assembly, 16 April 1985, doc A/RES/39/248. Ova rezolucija je popularna pod nazivom UN vodič za

Racionalnija, to jest, održiva proizvodnja je mera koja može da doprinese smanjenju zagađenja, a to bi istovremeno umanjilo i negativni uticaj ljudi na klimatske promene. Redukcija proizvodnje i potrošnje tehničke robe, čije odlaganje najviše utiče na zagađenje životne sredine, je u tom kontekstu posebno značajna.

U ovom radu se analiziraju efekti određenih trgovački praksi koje su se razvile u uslovima globalnog tržišta i hiperprodukcije roba na prava potrošača, zbog kojih je nastala potreba da se imperativnim pravnim normama zaštiti pravo potrošača na popravku proizvoda. Povod je Direktiva o pravu potrošača na popravku (*Right to Repair Directive*), čiji je Predlog usvojila Evropska komisija u aprilu 2024. godine.⁵ U obrazloženju tog predloga je, između ostalog, navedeno da je ova Direktiva neophodna mera koja će, pored ostalih mera, doprineti da se ostvari strateški cilj EU da Evropa do 2050. godine postane prvi klimatski neutralan kontinent.⁶ Evropski parlament je usvojio Predlog komisije 23. aprila 2024. godine⁷ i, nakon što je i Savet prihvatio stav Evropskog parlamenta, Direktiva je konačno usvojena 13. juna 2024. godine pod naslovom: Direktiva (EU) 2024/1799 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. juna 2024. godine o zajedničkim pravilima za promovisanje popravke robe i o izmeni Uredbe (EU) 2017/2394 te Direktiva (EU) 2019/771 i 2020/182 (dalje: Direktiva o pravu na popravku).⁸

---

zaštitu potrošača (*UN Guidelines for Consumer Protection*), <https://unctad.org/topic/competition-and-consumer-protection/un-guidelines-for-consumer-protection>, posećeno: 21. 6. 2024.

⁵ Predlog Direktive Evropskog parlamenta i Saveta o zajedničkim pravilima za promovisanje popravke robe i izmeni Uredbe (EU) 2017/2394 te direktiva (EU) 2019/771 i (EU) 2020/1828, dokument br. 2023/0083 (COD) od 22. marta 2023. godine.

⁶ Ovaj cilj je formulisan u dokumentu Evropske komisije od 11. decembra 2019. godine pod nazivom Evropski zeleni plan (*The European Green Deal*). U pitanju je akt koji je sastavni deo strategije EU za sprovođenje Rezolucije Generalne skupštine UN od 25. septembra 2015. godine, koji u tač. 3. Uvodne deklaracije predviđa da će se do 2030. godine stvoriti uslovi za inkluzivan i održiv ekonomski rast, zajednički napredak i dostojanstven rad za sve, uzimajući u obzir različite nivoe nacionalnog razvoja i kapaciteta. Vid. United Nations General Assembly, A/RES/70/1 Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf>, posećeno: 21. 6. 2024.

⁷ Predlog Direktive o zajedničkim pravilima za promovisanje popravke robe i o izmeni Uredbe (EU) 2017/2394 te Direktiva (EU) 2019/771 i 2020/1828.

⁸ Direktiva (EU) 2024/1799 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. juna 2024. godine o zajedničkim pravilima za promovisanje popravke robe i o izmeni Uredbe (EU) 2017/2394

II Ekspanzija proizvodnje tehničke robe kao činilac koji doprinosi povećanju životnog standarda potrošača s jedne strane, i zagađenju životne sredine, s druge

Pod tehničkom robom se podrazumevaju složene stvari, odnosno uređaji industrijske proizvodnje koji su namenjeni za trajniju upotrebu (na primer, aparati za domaćinstvo, kompjuteri, telefoni, motorna vozila i slično), za čiji rad je neophodna električna energija, drugo sredstvo napajanja (baterija ili akumulator) ili motor na unutrašnje sagorevanje.⁹ Tehnička roba ima, po logici stvari, odgovarajuću (visoku) cenu i potrošači je ne nabavljaju na dnevnoj bazi već, po pravilu, jednom u nekoliko godina. Uređaj koje već koriste potrošači menjaju, po pravilu, iz dva razloga: radi njegove zamene nakon što je dotrajao i više nije funkcionalan, ili radi poboljšanja životnog standarda.

Da bi privukli više kupaca trgovci tehničkom robom osmišljavaju i preduzimaju različite mere. Jedna od prvih takvih mera je bila davanje garancije za ispravno funkcionisanje proizvoda. Ova trgovačka praksa se vremenom toliko proširila da je postala uobičajena zakonska kategorija u uporednom pravu, prvo u opštim propisima za ugovorne odnose a potom, sa razvojem potrošačkog prava, i kao poseban pravni institut u propisima koji uređuju zaštitu potrošača.

1. Garancija za ispravno funkcionisanje stvari: u korist potrošača i/ili u korist trgovca

Garancija za ispravno funkcionisanje stvari je jednostrano data izjava trgovca,¹⁰ po pravilu proizvođača, da će stvar koju je potrošač kupio zadržati određeni kvalitet i svojstva tokom trajanja garantnog roka, pod uslovom da se taj

---

te Direktiva (EU) 2019/771 i 2020/1828, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401799#%5B%7B%22num%22%3A92%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22Fit%22%7D%5D, posećeno: 21. 6. 2024.

⁹ Čl. 5. st. 1. tač. 41. Zakona o zaštiti potrošača, *Službeni glasnik RS* br. 88/2021 (dalje: ZZZP). Pojam „tehnička roba” koristi i Zakon o obligacionim odnosima u čl. 501. u kome se, primera radi, u tu grupu svrstavaju mašine, motori, aparati i druge slične stvari. Vid. Zakon o obligacionim odnosima (*Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93, *Službeni glasnik RS*, br. 18/20; dalje: ZOO).

¹⁰ U ovom radu se pojam trgovac posmatra na način na koji se određuje u potrošačkom pravu, a to znači da obuhvata pravno ili fizičko lice koje nastupa na tržištu u okviru svoje poslovne delatnosti ili u druge komercijalne svrhe, uključujući i druga lica koja posluju u njegovo ime ili za njegov račun (čl. 5. st. 1. tač. 2. ZZZP).

predmet pravilno upotrebljava i čuva kako je propisano.¹¹ Garancija je, po pravilu, vezana za izdavanje garantnog lista.¹² Ako se u toku trajanja garantnog roka pojavi neki nedostatak na stvari usled koga ona više ne funkcioniše ispravno, a da za to nije odgovoran kupac ili neko treće lice, onda trošak popravke snosi trgovac. U ostalim slučajevima (ako se kvar dogodi nakon isteka garancije ili u toku trajanja garancije ali je za to odgovoran kupac ili treće lice), ti troškovi padaju na teret potrošača.

U potrošačkom pravu je pravni institut garancije uređen imperativnim pravnim pravilima, ali ne kao zakonska obaveza trgovca već u tom smislu što trgovcu koji izda garanciju nameće dužnost da ona podrazumeva proširenje njegove odgovornosti za materijalne nedostatke na taj način što potrošaču daje veća prava od onih koja stiče na osnovu Zakona o zaštiti potrošača (dalje: ZZZP). Ako uporedimo prava potrošača po osnovu garancije iz ZZZP, sa pravima kupca (koji nije potrošač) po osnovu garancije iz Zakona o obligacionim odnosima (dalje: ZOO), zaključuje se da potrošači uživaju veću zaštitu (što je i logično s obzirom da je ZZZP *lex specialis* u odnosu na ZOO). Osnovna razlika je u tome što ZOO ne nameće prodavcu bilo kakve obaveze povodom izdate garancije, to jest, ne sadrži pravilo po kome se zloupotreba tog pravnog instituta zabranjuje, za razliku od ZZZP. Na prvi pogled može biti čudno zašto bi uopšte trebalo zakonom zabraniti zloupotrebu date garancije kada je logično da garancija podrazumeva veća prava od onih koja su i inače priznata zakonom. Međutim, razlog za to postoji i reč je o potrebi da se spreče zloupotrebe izraza „garancija”, koje se događaju u praksi, te je stroži zakonski režim za garanciju u potrošačkom pravu iznuđen da bi se potrošačima, kao posebno osetljivoj grupi kupaca, obezbedila adekvatna pravna zaštita.

---

¹¹ Garanciju obično izdaje proizvođač određene stvari ili njen prodavac, koji na taj način prihvata obavezu da u garantnom roku otkloni sve ili određene nedostatke koji se pojave na predmetu ugovora. U ZOO to propisuje čl. 501. po kome: „(1) Kad je prodavac neke mašine, motora, kakvog aparata, ili drugih sličnih stvari koje spadaju u takozvanu tehničku robu predao kupcu garantni list kojim proizvođač garantuje ispravno funkcionisanje stvari u toku određenog vremena, računajući od njene predaje kupcu, kupac može, ako stvar ne funkcioniše ispravno, zahtevati kako od prodavca tako i od proizvođača da stvar opravi u razumnom roku ili ako to ne učini da mu umesto nje preda stvar koja funkcioniše ispravno. (2) Ovim pravilima ne dira se u pravila o odgovornosti prodavca za nedostatke stvari.”

¹² U potrošačkom pravu davalac garancije je široko određen zato što je to u interesu zaštite potrošača. Propisano je da garanciju daje trgovac, bez obzira da li se radi o proizvođaču, uvozniku, trgovcu na veliko ili trgovcu na malo koji preuzima obaveze prema potrošaču po osnovu date garancije. Čl. 5. st. 1. tač. 40. ZZZP.

Trgovci obavljaju svoju delatnost radi sticanja dobiti i njihov interes je da prilagode svoje poslovanje tom cilju (što je legalno), ponekad i na štetu potrošača (što nije legalno). Kada je reč o garanciji za ispravno funkcionisanje stvari taj cilj se postiže, po pravilu, na dva načina: prvo, ograničavanjem odgovornosti za materijalne nedostatke u odnosu na onu koja je propisana zakonom,¹³ i drugo, tako što se uslovima iz garancije predvidi identična zaštita onoj koju potrošač i inače ima na osnovu zakona (na način da to nije jasno vidljivo). Pored toga, uobičajeno je i da trgovac koji daje garanciju uslovi njeno korišćenje utvrđivanjem redosleda upotrebe pravnih sredstava sa ciljem da zaključa kupca u ugovoru i praktično mu onemogući da ga jednostrano raskine.¹⁴ To se postiže tako što se korišćenje prava po osnovu garancije uslovljava na taj način da mora prvo omogućiti trgovcu da stvar popravi, po pravilu, bez bilo kakvog ograničenja (u pogledu trajanja vremena popravke i u pogledu kvaliteta popravke). Tek ako i kada prodavac ne uspe da popravkom otkloni kvar, potrošač stiče pravo na druga pravna sredstva, a to su: pravo da mu trgovac preda drugu stvar kao zamenu ili da zahteva sniženje cene. Kod takvog stanja stvari se događalo da popravke traju i po nekoliko meseci, bilo da je za to postojao opravdani razlog (npr. potrebno je nabaviti rezervni deo ili specijalni alat itd.), bilo zato što je trgovcu tako odgovaralo. Kada trgovac popravi stvar garancija traje i dalje (produžena je za vreme koliko je trajala popravka) pa ako stvar nije kvalitetno popravljena i ponovo se pokvari onda prodavac opet

---

¹³ Na primer, izjavom da trgovac (proizvođač, prodavac) garantuje kupcu da prodata stvar ima sasvim određena svojstva, bilo da je reč o vrsti i/ili prirodi materijala, bilo da ona ima specifične funkcije, sa namerom (koja nije vidljiva na prvi pogled) da isključi svoju odgovornost za nedostatke koji nisu izričito navedeni u garanciji. Vid. D. Mitrović, „Ugovorna garancija za kvalitet i funkcionisanje stvari”, u: *Pravni opus - Izbor iz radova 1957-2007*, Beograd 2007, 158; D. Mitrović, „Član 501”, u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (gl. red. S. Perović), Beograd 1995, 944.

¹⁴ Iako je propisivanje redosleda pravnih sredstava koje kupac može koristiti upitno, u praksi bi ono moglo da proizvodi pravna dejstva sve dok se u sudskom postupku ne bi uspešno osporilo. ZOO izričito predviđa da garancija ne utiče na prava kupca koja on ima po osnovu zakonske odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke (čl. 501. st. 2. ZOO), ali su o značenju tog pravila u domaćoj literaturi zabeleženi oprečni stavovi. Po jednom mišljenju, koje zastupa profesor Mitrović, zakonska odgovornost prodavca po osnovu materijalnih nedostataka je supsidijerna u odnosu na odgovornost po garanciji, pa se zakonski režim može primeniti samo ako prodavac nije postupio po odredbama o garancije. Vid. D. Mitrović, 2007, 159; D. Mitrović, 1995, 945. Suprotno tome, Kapor i Vizner smatraju da su ove dve odgovornosti ravnopravne u tom smislu da je kupac taj koji bira da li će pozvati prodavca po osnovu zakonske odgovornosti ili po osnovu date garancije. Vid. V. Kapor, „Član 501”, u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (red. B. Blagojević, V. Krulj), Beograd 1983, 1320; B. Vizner, *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, Zagreb 1979, 1659.

koristi pravo da popravi stvar i tako sve dok traje garancija. U slučaju zamene stvari ili bitnije popravke izdaje se nova garancija.¹⁵ Na ovaj način potrošač praktično ne može da koristi pravo da ugovor jednostrano raskine sve dok je prodavac voljan da stvar popravi.¹⁶ Položaj potrošača koji je aktivirao prava po osnovu dobijene garancije je specifičan i po tome što ugovor u tom slučaju ne može prestati po sili zakona (na osnovu relevantnih pravila ZOO),¹⁷ već samo pod uslovom da prodavac ne uspe da otkloni nedostatak u razumnom roku, odnosno, u skladu sa uslovima iz garancije.¹⁸

2. Garancija za ispravno funkcionisanje stvari kao institut potrošačkog prava

Direktiva 1999/44¹⁹ izričito propisuje da se u pravu EU garancijom smatra svaka izjava kojom njen davalac daje obećanje u vezi sa robom, te da ta izjava pravno obavezuje trgovca ne samo pod uslovima iz date garancije, već i pod uslovima koje je on dao u oglašavanju u vezi sa tom robom.²⁰ Sa ovim pravilom je u potpunosti usklađen čl. 53. ZZP, a u čl. 54. ZZP izričito zabranjuje zloupotrebu

---

¹⁵ Vid. čl. 503. ZOO.

¹⁶ Raskid ugovora je pravo koje prodavac ne može da uskrati kupcu, ali kupac na to pristaje jer ne želi da izgubi garanciju.

¹⁷ Dva su načina za prestanak ugovora po sili zakona zbog neispunjenja obaveze prema ZOO i to su: 1. zbog protoka roka ispunjenja ugovora ako je rok bitni element ugovora (čl. 125. ZOO) i 2. zbog bezuspešnog protoka naknadnog roka za izvršenje ugovora (čl. 125. ZOO). Vid. K. Jovičić, Osnovi prestanka trgovinskih ugovora u srpskom pravu, *Pravo i privreda* 61(2023)3, 785.

¹⁸ Tako je Apelacioni sud u Beogradu u obrazloženju presude u predmetu Gž-6553 /12 od 15. oktobra 2012. godine naveo da je tužilac u garantnom roku reklamirao kvar na kupljenom televizoru, koji tuženi nije uspeo da popravi ili preda drugi ispravni televizor u razumnom roku iako je, kako navodi sud, za to imao više nego dovoljno vremena (od 20. septembra 2010. godine sve do podnošenja tužbe 4. februara 2011. godine), to je osnovano tužilac tražio raskid ugovora i povraćaj isplaćene sume novca. Presuda je dostupna u *Intermex* elektronskoj pravnoj bazi, posećeno 21. 6. 2024.

¹⁹ Direktiva 1999/44/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 29. maja 1999. godine o određenim aspektima prodaje robe široke potrošnje i o garancijama za takvu robu, postavlja temelje (minimalne zahteve) za regulisanje garancije trgovaca u potrošačkim ugovorima. Ova Direktiva je prestala da važi na osnovu Direktive (EU) Evropskog parlamenta i Saveta od 20. maja 2019. godine o određenim aspektima o kupoprodaji robe, izmeni Uredbe (EU) 2017/2394 i Direktive 2009/22/EZ te stavljanju van snage Direktive 1999/44/EZ, *Službeni list EU* L 136/28 (dalje: Direktiva o prodaji robe). Međutim, suštinski isto pravilo je sadržano i u čl. 17. Direktive o prodaji robe.

²⁰ Čl. 6. st. 1. Direktive 1999/44.

izraza „garancija”.²¹ Na taj način ZZP predviđa stroži režim odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke nego što ih propisuje opšti propis za ugovore i potrošači su, zahvaljujući tome, bolje zaštićeni od kupaca koji nemaju status potrošača. Ipak, potrošač nije dužan da koristi prava koja mu daje ZZP (*lex specialis* je ustanovljen u interesu zaštite potrošača i njegova su pravila obavezujuća samo za trgovce), odnosno, on ima pravo i da se poziva na zaštitu u skladu sa pravilima ZOO ako smatra da su ona za njega, u datoj situaciji, povoljnija.

III Tipične trgovačke prakse koje su doprinele da potrošači „izgube” pravo na popravku

Digitalna tehnologija, odnosno digitalna elektronika kao njen sastavni element,²² omogućile su revolucionarni napredak u proizvodnji tehničke robe. Danas gotovo da nema uređaja koji koriste potrošači, a u koji nije ugrađena elektronika. Pored toga, sve češće se u te proizvode ugrađuje i softver koji omogućava prilagođavanje njihove upotrebe individualnim potrebama svakog potrošača.²³ U početku su se elektronika i softveri koristili u uređajima za komunikaciju i zabavu, da bi se vremenom njihova upotreba proširila i na motorna vozila, poljoprivredne mašine, uređaje koje potrošači koriste u domaćinstvu, dečije igračke itd. Ti proizvodi se označavaju kao elektronska roba, ili potrošačka elektronika.

Potrošačka elektronika je nova generacija tehničke robe koja se značajno razlikuje od proizvoda iz vremena pre tzv. digitalne revolucije²⁴ (pre dvadeset

²¹ Čl. 54. ZZP glasi: „Pri zaključenju ugovora o prodaji robe i oglašavanju povodom prodaje, trgovac je dužan da se uzdrži od upotrebe izraza „garancija” i izraza s tim značenjem, ako po osnovu ugovora o prodaji potrošač ne stiče više prava nego iz zakonske odgovornosti trgovca za nesaobraznost robe ugovoru ili drugih prava u skladu sa ovim zakonom.”

²² Digitalna elektronika obuhvata digitalne uređaje i softverska rešenja (tzv. softver), kao i tehnološke standarde koji su nastali kao rezultat naučne i inženjerske delatnosti u oblasti digitalne tehnologije (navedeno prema: <https://recnikinterneta.rs/definicija/digital-technology-digitalna-tehnologija>, 24. 6. 2024).

²³ Proizvodi koji koriste ove softvere se u literaturi označavaju i kao tzv. potrošačka elektronika i ona se u početku odnosila na uređaje za zabavu (radio prijemnici, televizori, video rekorderi, DVD plejeri, fotoaparati, računari, itd.) i sredstva za komunikaciju (telefonske sekretarice, mobilni telefoni), da bi se danas njihova upotreba proširila i na kućne aparate (mašine za pranje i sušenje veša, rerne itd.). Vid. D. Moore, *You Gotta Fight for Your Right to Repair: The Digital Millennium Copyright Act’s Effect on Right-to-Repair Legislation*, *Texas A&M Law Review* 6(2019)4, 510.

²⁴ Digitalna revolucija je fenomen koji je začet pojavom prvih računara i njihovim uključivanjem u industrijske procese (polovinom XX veka), da bi devedesetih godina prošlog veka,

i više godina) i po tome što su ti proizvodi složeniji i komplikovaniji za održavanje. Ranije je, naime, bilo uobičajeno da potrošači mogu čak i samostalno da obave jednostavnije popravke uređaja koje koriste, a za otklanjanje komplikovanih kvarova su angažovali nezavisne servisere. Danas se to izmenilo zbog činjenice da savremena tehnička roba, po pravilu, funkcioniše uz pomoć ugrađene elektronike, zbog čega je za njihovu popravku potrebno specijalizovano znanje koje zahteva dodatno obrazovanje. Pored toga, elektronika se mnogo brže razvija od ostalih komponenti tehničke robe zbog čega takva roba zastareva za kraće vreme, odnosno, na tržištu se za relativno kratko vreme pojavljuju novi, unapređeni modeli. Konačno, elektronika se brže kviri od ostalih komponenti tehničke robe pa je potrošačku elektroniku potrebno češće popravljati.

Održavanje i popravka tehničke robe koja je u garanciji se, pod uslovima iz garancije, redovno obavlja u servisima koje je ovlastio proizvođač određene robe. Ovo je opštepoznata činjenica i danas uobičajena praksa. Motivi koji opredeljuju proizvođače (trgovce) da osnivaju ovlašćene servise ili da organizuju mrežu ovlašćenih servisa angažujući druge trgovce na osnovu ugovora o poslovnoj saradnji, su više ili manje očigledni. Pre svega, u ovlašćenim servisima se dobija standardizovana usluga u skladu sa kriterijumima proizvođača (trgovca koji daje garanciju), što samo po sebi stvara uverenje kod potrošača u dobar kvalitet njihovog rada. Pored toga, trgovac preko ovlašćenih servisa ima mogućnost da ostvari detaljniji uvid u reklamacije i načine njihovog rešavanja, kao i da te dragocene informacije koristi na dobrobit potrošača. Ipak, da bi uspešno organizovao mrežu ovlašćenih servisa trgovac mora da uloži dodatne napore i sredstva, kao i da vodi računa o tome da mu ta ulaganja budu isplativa. Zbog toga su cene usluga u ovlašćenim servisima, po pravilu, više od cena usluga koje pružaju nezavisni servisi i majstori.

Po pravilu, trgovac ulaže napore i sredstva radi organizovanja obuke zaposlenih u ovlašćenim servisima, što je potrebno da bi oni mogli da obavljaju poslove po njegovim standardima. Uobičajeno je da u jednom takvom servisu radi više zaposlenih, ali nije nužno da svi majstori imaju visoki, odnosno vrhunski nivo specijalizacije. Naprotiv, zbog specifičnog načina proizvodnje savremene tehničke robe, koji se ogleda u tome što se pojedinačni delovi grupišu u određene sklopove koji su projektovani tako da se njihovi sastavni delovi

---

odnosno, pojavom pametnih telefona i početkom upotrebe računara u kompanijama konačno započeo proces digitalne revolucije, odnosno, tzv. IV industrijske revolucije. Vid. V. Lazović, T. Đuričković, *op. cit.*, 27 i dalje.

ne mogu menjati samostalno, već isključivo kao celina (proizvodi su sve više integrisani), popravke se u značajnom broju slučajeva obavljaju zamenom tih sklopova. Takve popravke mogu u većini slučajeva da uspešno obavljaju zaposleni sa osnovnom obukom, odnosno, nije nužno da među njima bude i neko ko je dovoljno stručan da otkloni komplikovanije kvarove. Kada se pojavi takav problem onda se on može rešiti na taj način što se zaposleni u lokalnim servisima obrate majstoru na koji ih uputi proizvođač, radi konsultacije o načinu postupanja u konkretnom slučaju (obično je reč o vrhunski obučenom majstoru koji je zaposlen kod proizvođača). Ovakav vid poslovanja je moguć zahvaljujući savremenim sredstvima komunikacije, a trgovac koji tako posluje ostvaruje uštede ne samo na zaradama zaposlenih, već i na njihovoj obuci.

Ranije se (pre digitalne revolucije) tehnička roba proizvodila tako da traje što duže, a garancija za njeno ispravno funkcionisanje je, po pravilu, trajala kraće nego danas.²⁵ Ta roba se nije menjala često i popravljala se na taj način da se njen radni vek što više produži. Popravka neispravne robe je bila redovna aktivnost i proizvođač je ostvarivao zaradu od te privredne delatnosti. Međutim, to se promenilo i danas proizvođači u oglasnim porukama sve manje ukazuju na dugotrajnost robe da bi privukli kupce već, umesto toga, pažnju potrošača usmeravaju na savremeniji dizajn i performanse novih modela. Ta marketinška praksa, takođe, potvrđuje da trgovci više nemaju interes da proizvode robu koja će da traje, odnosno, da njihova zarada više ne počiva na popravkama robe već na prodaji novih modela.²⁶

Za popravke koje nisu obuhvaćene garancijom, potrošači nemaju očigledni interes da koriste usluge ovlašćenih servisa, ali oni to često rade uprkos činjenici da su njihove cene, po pravilu, više nego cene u nezavisnim servisima. Jedan od razloga zašto se odlučuju za ovlašćene servise je njihovo uverenje da će tu dobiti kvalitetniju uslugu, koje stiču delimično i zahvaljujući sve češćoj praksi

---

²⁵ Prema ZOO kao opštem propisu za ugovorne odnose rok trajanja garancije nije regulisan zakonom već o tome odlučuje trgovac koji daje garanciju. Za razliku od toga, u potrošačkom pravu EU garantni rok ne može biti kraći od dve godine, koliko traje odgovornost prodavca za saobraznost na robu za koju nije data garancija. Ovo pravilo je uvedeno Direktivom 1999/44.

²⁶ Štaviše, veruje se da kraći vek trajanja elektronike nije slučajan već da to podstiču proizvođači robe u koju se ona ugrađuje da bi skratili radni vek te robe i privoleli potrošače da češće kupuju nove proizvode. Vid. N. Buseman, A Second-Generation Solution to Electronic Waste: The New York Approach, *Columbia Journal of Environmental Law* 37(2012)2, 245-246. Osim toga, softveri se konstantno usavršavaju pa proizvodi u koje su već ugrađeni mnogo brže zastarevaju zbog pojave novog, savremenijeg modela na tržištu.

davanja produžene garancije za tehničku robu. Produžena garancija, sama po sebi, nema značaj potvrde kvaliteta proizvoda i njegove trajnosti (iako može tako da izgleda). Naprotiv, brojni trgovci daju produženu garanciju baš zato što znaju da očekivani vek trajanja proizvoda nije dugačak i zato nastoje da vežu što veći broj potrošača za ovlašćene servise, u kojima će ih zaposleni lakše ubediti da proizvod koji nije ispravan zamene novim modelom.²⁷

Da ova tvrdnja ima osnova potvrđuju i strani autori koji već nekoliko godina unazad ukazuju na činjenicu da su proizvođači tehničke robe svesno usvojili poseban dizajn proizvoda i razvili strategije koje čak i onemogućavaju popravku proizvoda, sa ciljem da lakše ubede potrošače da se popravka uređaja ne isplati.²⁸ Ovi navodi se veoma često ilustruju primerima iz prakse prodaje mobilnih telefona.²⁹ Prema podacima iz tih radova, svake godine oko pedeset miliona ljudi u SAD ošteti ekran svog Apple pametnog telefona (popravka u tom slučaju nije obuhvaćena garancijom) i oni se tada nađu u dilemi da li da investiraju u popravku telefona, što podrazumeva zamenu ekrana, ili da kupe novi telefon.³⁰ Novi ekran za mobilni telefon može da se nabavi po ceni od oko 30 dolara i to nije skupo za američke uslove; međutim, zamena ekrana zahteva specijalni alat i posebne veštine, a to jeste skupo. Kada je o Apple kompaniji posebno reč, ona naplaćuje ovu, kako se navodi, ne tako komplikovanu popravku 279 dolara.³¹ Zbog visoke cene popravke potrošači i sami često razmatraju šta im se više isplati (popravka ili kupovina novog uređaja), a takvo razmišljanje kod njih podstiču i zaposleni u ovlašćenom servisu, koji

---

²⁷ Jedan od načina na koji se demotivišu potrošači da popravljaju svoje uređaje je osmišljavanje specifičnog dizajna proizvoda i korišćenje ugrađenog softvera isprogramiranog tako da se veštački izazove da proizvod propadne pre vremena, čime se potrošači primoravaju da češće popravljaju te proizvode ili da ih češće menjaju. Na taj način trgovci izvlače više novca od potrošača i ostvaruju veću zaradu. G. Slade, *Made to Break: Technology and Obsolescence in America*, Harvard University Press 2006, 5. (navedeno prema: J. Turiel, Consumer Electronic Right to Repair Laws: Focusing on an Environmental Foundation, *William & Mary Environmental Law and Policy Review* 45(2021)2, 588).

²⁸ A. Perzanowski, Consumer Perceptions of the Right to Repair, *Indiana Law Journal* 96(2021)2, 361.

²⁹ Vid. N. Mirr, Defending the Right to Repair: An Argument for Federal Legislation Guaranteeing the Right to Repair, *Iowa Law Review* 105(2020)5, 2397-2399.

³⁰ U slučajevima kada je oštećenje nastalo krivicom nekog lica ta činjenica isključuje primenu prava po osnovu garancije za ispravno funkcionisanje stvari.

³¹ A. Perzanowski, *op. cit.*, 361-362. Perzanowski, dalje, navodi da u vreme kada je objavljen ovaj njegov rad iPhone X je koštao Apple oko 350 dolara, ali se prodavao po ceni od 999,5 dolara, što znači da je profitna marža 64%. A. Perzanowski, *op. cit.*, 362.

su obučeni da im sugerišu benefite kupovine novog telefona, za koje im nude i posebne trgovačke podsticaje, na primer, davanje posebnih popusta za kupovinu novih modela, zamena staro za novo, recikliraj i ostvari popust, ne čekaj popravku već uzmi odmah novi proizvod, itd.³²

Ako se zadržimo na Apple kompaniji i mobilnim telefonima, zabeležen je i podatak da je ta kompanija u septembru 2019. godine predstavila novu generaciju iPhone-a, te da su analitičari tada predvideli da će se, samo u 2019-oj godini (dakle, za samo tri meseca), prodati između 70 i 75 miliona novih uređaja. Godinu dana pre toga (u septembru 2018. godine) zvaničnik kompanije Apple je objavio da su od 2010. godine do tada prodali skoro dve milijarde uređaja koji koriste iOS operativni sistem koji pokreće najpopularnije Apple-ove mobilne uređaje, dok je Samsung za isti period prodao više od dve milijarde telefona.³³ I konačno, samo u 2010. godini je u SAD odbačeno 364 miliona elektronskih uređaja, koji su postali elektronski otpad (e-otpad).³⁴

Proizvođači tehničke robe otežavaju položaj nezavisnih servisera kao alternative ovlašćenim servisima za popravku potrošačke elektronike i na taj način što u proizvode ugrađuju softvere na koje polažu pravo intelektualne svojine, zbog čega se popravka tih softvera može legalno obaviti samo od strane proizvođača ili u njegovim ovlašćenim servisima.³⁵ Pored toga, brojni proizvođači koriste specijalne softvere koji su programirani tako da prepoznaju kada neko zameni originalni deo na uređaju rezervnim delom koji nije originalni deo, u kom slučaju ugrađeni softver odmah onemogućava dalji rad uređaja.³⁶

---

³² E. Terryn, Right to Repair? Towards Sustainable Remedies in Consumer Law, *European Review of Private Law* 27(2019)4, 862.

³³ J. Turiel, *op. cit.*, 579. Na istom mestu se navodi da je u periodu od 2012. do 2017. godine prodavano svake godine preko 255 miliona televizora, a uspon interneta je doveo do ekspanzije povezanih uređaja (tableti, lični asistenti, zvučnici, kamere itd.). Samo američki građani su u 2019. godini koristili po osam umreženih uređaja, sa tendencijom da se taj broj konstantno uvećava. J. Turiel, *op. cit.*, 560.

³⁴ *Ibid.* Perzanowski u vezi sa ovim ukazuje i da je stav Apple kompanije da promoviše zamenu telefona umesto popravku ima očigledno ekonomsko opravdanje i to u veoma visokoj profitnoj marži (od čak 64% prema podacima za 2018. godinu). Vid. A. Perzanowski, *op. cit.*, 362.

³⁵ Vid. R. W. Gomulkiewicz, Considering a Right to Repair Software, *Berkeley Technology Law Journal* 37(2022)3, 949 i dalje.

³⁶ Vid. D. Moore, *op. cit.*, 514. Na isto ukazuje i H. A. DuBeau, ali i dodaje da proizvođači koriste i tzv. predatorski dizajn kako bi prisilili potrošače da koriste usluge ovlašćenih servisa, če-

Popravka robe koja je u garanciji u okviru ovlašćenih servisa ne ograničava, sama po sebi, tržište za rad nezavisnih servisa i proizvođač je oduvek tako poslovao. Međutim, to se promenilo kada su proizvođači počeli da zarađuju više na prodaji novih proizvoda nego na popravkama. Zbog toga, oni sada imaju interes da preuzmu tržište od nezavisnih serviseri koji, po prirodi stvari, popravljaju neispravnu robu. Da bi uspešno ovladali i tim tržištem trgovci su osmislili i posebne prakse. Među njima se po učestalosti primene ističe praksa proizvođača tehničke robe da ograničavaju prodaju originalnih rezervnih delova na mrežu ovlašćenih servisa, čime primoravaju nezavisne servisere da od njih kupuju te delove, podrazumeva se, uz odgovarajuću naknadu u koju je uključena i zarada proizvođača. Pored toga, činjenica da uređaji ne samo da imaju ugrađenu elektroniku, već se sve više oni i proizvode uz pomoć elektronike, uticala je na proces popravke tako što je dovela do potrebe za korišćenjem specijalnih alata i posebnih softvera za dijagnostiku kvarova koji, po pravilu, nisu dostupni nezavisnim serviserima u legalnoj prodaji. Ako se tome doda i činjenica da nezavisni serviseri, po pravilu, nemaju ni mogućnost da se obučavaju kao zaposleni u ovlašćenim servisima, niti imaju priliku da se od davaoca garancije obaveste o karakterističnim kvarovima i načinima za njihovo otklanjanje zato što proizvođači te informacije sve češće proglašavaju poslovnim tajnama, jasno je da se njima konstantno smanjuju mogućnosti za rad. Time se postavlja i pitanje narušavanja slobodne konkurencije na tržištu pa se problem novih trgovačkih praksi može analizirati ne samo u svetlu zaštite prava potrošača, već i u svetlu zaštite konkurencije.³⁷ Takođe, to je, na posredan način, i problem zaštite životne sredine jer se pod direktnim uticajem trgovačkih praksi formirala i praksa da potrošači umesto investiranja u popravku proizvoda koji već poseduju, investiraju u kupovinu novog proizvoda.

---

sto po visokoj ceni. Vid. H. DuBeau, *Antitrust Law & the Right to Repair Movement: Why Kodak May Not Be Such a Bad Apple*, *Syracuse Law Review* 74(2024)1, 275.

³⁷ Nezavisni serviseri imaju pravo da potražuju naknadu štete zbog povrede prava konkurencije u sudskom postupku. Međutim, da bi se uspeo u tom postupku neophodno je dokazati da je šteta nastala kao i njena visina, a taj zadatak je posebno izazovan kod dokazivanja šteta zbog povrede prava konkurencije, ali je istovremeno u pravu EU (Direktivom 2014/104 od 26. novembra 2014. godine o određenim pravilima kojima se uređuju postupci za naknadu štete prema nacionalnom pravu za kršenje odredaba prava tržišne utakmice država članica i Evropske unije) uveden model privatnopravnog sprovođenja prava konkurencije koji taj postupak olakšava. Vid. D. Marković Bajalović, *Proving Antitrust Damages in Civil Proceedings – The Compatibility of Serbian Law with Directive 2014/104 –*, *Strani pravni život* LXVII(2023)4, 650-659.

IV Pravo na popravku: od društvenog pokreta do zakonske regulative

Najveći proizvođač e-otpada u svetu su SAD, koje nemaju dovoljno deponija za njegovo prihvatljivo skladištenje, zbog čega one svoj e-otpad izvoze u druge, manje razvijene zemlje.³⁸ Najveći problem sa odlaganjem tehničke robe je zagađenje životne sredine, a taj problem je posebno prisutan kod odlaganja proizvoda u koje su ugrađeni elektronika i softveri, koji u svom sastavu redovno sadrže različite metale i druge otrovne supstance među kojima su: olovo, kadmijum, hrom, živa, bakar, mangan, nikl, arsen, cink, gvožđe i aluminijum.³⁹ Čak i sam proizvodni proces elektronike je problematičan u tom smislu što podrazumeva potrošnju značajnih resursa. Tako je, na primer, za proizvodnju jednog silikonskog čipa neophodno potrošiti preko osam galona vode, a postrojenja za proizvodnju potrošačke elektronike mogu da kontaminiraju prirodne izvore i zalihe vode toksičnim hemikalijama.⁴⁰

Kada su podaci o zagađenju životne sredine usled odlaganja e-otpada postali javno dostupni to je uznemirilo najširu javnost i u SAD je nastao pokret koji je ujedinio veliki broj ljudi oko ideje da se potrošačima omogući da koriste proizvode što je duže moguće, a to podrazumeva da se obezbede svi uslovi za njihovu kvalitetnu popravku. S obzirom na to da su nove prakse proizvođača i trgovaca tehničkom robom nanele ogromne štete i drugim akterima na tržištu, pre svih, nezavisnim serviserima (zbog nastojanja proizvođača da monopolišu tržište popravke tehničke robe), njihovi predstavnici su se, takođe, priključili ovom pokretu. Interes da mu se pridruže su prepoznale i organizacije za zaštitu životne sredine, mehaničari, poljoprivrednici, naučnici, aktivisti zaštite životne sredine, mali biznisi, pojedinci.⁴¹ Oni su se udružili oko zajedničkog cilja da lobiraju za usvajanje zakona kojima će se garantovati pravo potrošača da samostalno ili preko serviseru po svom izboru obavljaju popravku stvari. Uspeli su da skrenu pažnju nadležnih organa na postojeći problem što potvrđuje činjenica da je do kraja 2019. godine dvadeset saveznih država u sastavu SAD sačinilo nacрте zakonskih propi-

³⁸ J. Turiel, *op. cit.*, 582-583.

³⁹ K. Grant *et al.*, Health consequences of exposure to e-waste: a systematic review, *Lancet Global Health* (2013)1, 352.

⁴⁰ J. Turiel, *op. cit.*, 583; Vid. i A. Perzanowski, *op. cit.*, 363-364.

⁴¹ L. C. Grinvald, O. Tur-Sinai, The Right to Repair: Perspectives from the United States, *Australian Intellectual Property Journal* 31(2020), 98.

sa koji na pravno obavezujući način regulišu pravo potrošača na popravku stvari.⁴² Međutim, ovaj pokret se u svom delovanju od početka suočavao sa koordinisanim protivljenjem proizvođača tehničke robe, opreme, tehnoloških kompanija i njihovi trgovinskih udruženja zbog čega ni jedan od ovih zakona, iako su svi ušli u zakonsku proceduru tokom 2021. godine, nije bio usvojen.⁴³

U pravu EU se takođe uviđa potreba za preduzimanjem određenih mera kako bi se potrošačima omogućilo da ostvare pravo na popravku i to iz istih razloga i sa istim idejama kao i u SAD: zaštita potrošača, održiva proizvodnja i zaštita životne sredine.⁴⁴ U pravu EU je odgovornost prodavca za materijalne nedostatke već regulisana Direktivom o prodaji robe iz 2019. godine,⁴⁵ kojom je propisano da on odgovara za svaku nesaobraznost koja se pokaže u periodu od dve godine od isporuke robe.⁴⁶ Prema pravilima ove Direktive, pravo na pravna sredstva koja pripadaju potrošaču obuhvataju: zahtev za otklanjanje nesaobraznosti, zahtev za sniženje cene i pravo da jednostrano raskine ugovor. Kada je o pravu na otklanjanje nesaobraznosti reč, izričito je propisano da potrošač može da bira između popravke robe i zamene, ali je pravo na popravku ipak ograničeno na taj način što je prodavcu omogućeno da se tom zahtevu usprotivi ako bi popravka bila nemoguća ili bi mu, s obzirom na okolnosti slučaja, to prouzrokovalo

---

⁴² J. Turiel, *op. cit.*, 581.

⁴³ H. DuBeau, *op. cit.*, 276-277. Na istom mestu se navodi i da su u 2022. godini ipak usvojena dva takva zakona (u Kaliforniji i Njujorku), ali da je predmet njihove primene bio veoma ograničen (na dijagnostiku kvarova u Kaliforniji, odnosno, samo na delove za elektroniku koja je prvi put proizvedena, prodana ili korišćena u državi Njujork u periodu od 1. jula 2023. godine). *Ibid.* U međuvremenu, Zakon o pravu na popravku je usvojen u još dve države SAD (Kolorado i Minesota), ipak, i dalje sa ograničenim predmetom primene (odnosi se samo na poljoprivredne mašine u Koloradu, odnosno na popravku digitalnih komponenti u Minesoti). Informacija je dostupna i na: <https://www.ncsl.org/technology-and-communication/right-to-repair-2023-legislation>, posećeno 24. 6.2024.

⁴⁴ Iako se popravka ne smatra jedinim i konačnim načinom rešavanja problema smanjenja e-otpada, među autorima i akterima na tržištu nije sporno da je popravka ipak bolji način da se to postigne nego što je recikliranje odbačenih proizvoda. Popravkom se štedi energija, štede se materijali, voda i sama popravka je, po pravilu, jeftinija od kupovine novog uređaja. Vid. E. Terry, *op. cit.*, 854.

⁴⁵ Direktiva (EU) 2019/771 Evropskog parlamenta i Saveta od 20. maja 2019. godine o određenim aspektima ugovora o kupoprodaji robe, izmeni Uredbe (EU) 2017/2394 i Direktive 2009/22/EZ te stavljanju van snage Direktive 1999/44/EZ.

⁴⁶ Čl. 10. st. 1. Direktive o prodaji robe. Države članice mogu uvesti duže rokove za odgovornost prodavca, ali ne i kraće (čl. 10. st. 3. Direktive).

nesrazmerne troškove.⁴⁷ Ovo ograničenje je propisano radi zaštite opravdanih interesa trgovca (odnosno, radi sprečavanja zloupotreba pravnih sredstava od strane potrošača). Iz istog razloga su propisana i ograničenja prava potrošača da zahteva sniženje cene ili da jednostrano raskine ugovor.⁴⁸

Direktiva o prodaji robe izričito reguliše institut garancije ali ne tako što posebno razrađuje nepoštene poslovne prakse vezano za zloupotrebu izraza „garancija”. S obzirom na to da je u praksi ta pojava prisutna i proizvodi negativne uticaje ne samo na prava potrošača već i na pravo konkurencije, a pored toga na posredan način uzrokuje i ozbiljno zagađenje životne sredine, očigledna je potreba da se pronađe način da se takvoj praksi stane na put jer je to u opštem interesu. Usvajanje Direktive o pravu na popravku je, zbog toga, bilo ne samo potrebno već i neophodno.

V Umesto zaključka

Iako je ovaj rad motivisan usvajanjem Direktive o pravu na popravku, njegov predmet nije analiza pravila koja su u njoj sadržana, već suštinski razlozi zbog kojih je bilo potrebno propisati pravni režim koji na obavezujući način uređuje pitanja od značaja za ostvarivanje prava potrošača da samostalno odlučuju da li žele da poprave stvar, kao i da izaberu kome će da poveru taj posao.

Pravo potrošača na popravku se ne dovodi u pitanje ni jednim pravnim dokumentom jer potrošač, koji je na osnovu punovažno zaključenog i izvršenog ugovora o prodaji stekao pravo svojine na nekoj stvari, ima pravo da njome raspolaze a to uključuje i pravo da odluči kome će da poveri da mu popravi neispravni proizvod. Popravka stvari je jeftinija od kupovine nove, naročito kada su u pitanju skuplji proizvodi kao što su mobilni telefoni, računari, kućni aparati itd. Međutim, to pravo su dovele u pitanje određene trgovačke prakse, motivisane težnjom proizvođača da ostvare što veće profite, ne vodeći pri tome računa o potrebi zaštite potrošača, zabrani narušavanja konkurencije i zanemarujući zagađenje životne sredine koje izaziva prevremeno odlaganje e-otpada.

---

⁴⁷ S tim u vezi Direktiva upućuje da naročito treba uzeti u obzir vrednost koju bi roba imala da je saobrazna, značaj nesaobraznosti te da li bi potrošač trpeo značajne neprijatnosti ako bi koristio drugo pravno sredstvo. Vid. čl. 13. st. 3. Direktive o prodaji robe.

⁴⁸ Ova pravna sredstva potrošač stiče pod sledećim uslovima: da prodavac nije otklonio nesaobraznost u razumnom roku ili to nije učinio koristeći pravo da odbije zahtev za otklanjanje nesaobraznosti iz čl. 13. st. 3; da nesaobraznost postoji i nakon što je prodavac pokušao da je otkloni; da je prodavac izjavio da neće otkloniti nesaobraznost ili je to očigledno iz okolnosti slučaja. Pored toga, izričito je propisano da potrošač ne može da raskine ugovor zbog neznatne nesaobraznosti. Čl. 13. st. 4. i 5. Direktive o prodaji robe.

Ostvarenje prava potrošača na popravku snažno podržava čl. 5. Direktive u kome se, između ostalog, izričito propisuje dužnost proizvođača da prodaje rezervne delove i alate po razumnim cenama; zabrana proizvođačima da upotrebljavaju ugovorne klauzule, hardverske ili softverske tehnike koje ometaju popravku proizvoda; zabrana proizvođačima da sprečavaju nezavisne servisere da upotrebljavaju originalne rezervne delove, kao i polovne ili kompatibilne rezervne delove ako su oni u skladu sa zahtevima kvaliteta koji važe za sve proizvode koji se stavljaju na tržište EU; zabrana proizvođačima da odbiju da popravljaju robu samo zato što su prethodno robu popravljali nezavisni serviseri ili druga lica, itd.

Ova Direktiva je stupila na snagu, ali počinje da se primenjuje za dve godine, koliko je procenjeno da je potrebno vremena da bi se države članice pripremile za njenu primenu, u skladu sa obavezama koje im se s tim u vezi nameću. Tek sa početkom primene Direktive će se videti njeni efekti, a u međuvremenu nam ostaje da se nadamo da će i trgovci blagovremeno (i pre nego što počne njena primena) prilagoditi svoje trgovačke prakse u skladu sa njenim pravilima.

Katarina Jovičić*

The EU Right-to-Repair directive: why do we need legal protection of this right via imperative legal norms?

Summary

Consumer's right to repair is unquestionable in legal documents, because the consumer who validly concluded and executed sales contract, has acquired the right of ownership of a sold item and therefore he has the right to decide whether it should be repaired or not. Also, he has the right to decide whom to trust to repair of the defective product. Repairing product is cheaper than buying a new one, especially when it comes to more expensive items such as mobile phones, computers, home appliances, etc. However, manufactures question that right by developing certain commercial practices, motivated by their desire to achieve the highest possible profits, not taking into account the need for consumer protection, the prohibition of distortion of competition, and ignoring the environmental pollution caused by premature disposal of e-waste.

---

* Senior Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia.

The exercise of the consumer's right to repair is strongly supported by Art. 5. of Right to Repair Directive in which, among other things, the manufacturer's duty to sell spare parts and tools at reasonable prices is expressly prescribed; prohibiting manufacturers from using contractual clauses, hardware or software techniques that hinder product repair; banning manufacturers from preventing independent repairers from using original spare parts, as well as used or compatible spare parts if they comply with the quality requirements applicable to all products placed on the EU market; prohibition of manufacturers to refuse to repair the goods only because the goods were previously repaired by independent repairers or other persons, etc.

This Directive entered into force, but its implementation starts in two years, which is the estimated time needed for the member states to prepare for its implementation in accordance with the obligations imposed on them in this regard. Meanwhile, we can only hope that traders will adapt their trading practices in time (and even before its implementation begins) in accordance with its rules.

Keywords: technical goods, e-waste, unfair trade practices, sustainable production, environmental protection, protection of competition rights.

Literatura

Buseman, N. A Second-Generation Solution to Electronic Waste: The New York Approach, *Columbia Journal of Environmental Law* 37(2012)2, 101-146.

DuBeau, H. A. Antitrust Law & the Right to Repair Movement: Why Kodak May Not Be Such a Bad Apple, *Syracuse Law Review* 74(2024)1, 275-296.

Gomulkiewicz, R. W. Considering a Right to Repair Software, *Berkeley Technology Law Journal* 37(2022)3, 943-988

Grant, K., et al., Health consequences of exposure to e-waste: a systematic review, *Lancet Global Health* (2013)1. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(13\)70101-3](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(13)70101-3)

Grinvald, L. C., Tur-Sinai, O. The Right to Repair: Perspectives from the United States, *Australian Intellectual Property Journal* 31(2020), 98-110.

Jovičić, K. Osnovi prestanka trgovinskih ugovora u srpskom pravu, *Pravo i privreda* 61(2023)3, 777-801. https://doi.org/10.55836/PiP_23305A

Lazović, V., Đuričković, T. *Digitalna ekonomija - Nešto već znamo, nešto naslućujemo a nečega nijesmo ni svesni*, Cetinje 2018.

Marković Bajalović, D. Proving Antitrust Damages in Civil Proceedings – The Compatibility of Serbian Law with Directive 2014/104 –, *Strani pravni život* LXVII(2023)4, 643-667. https://doi.org/10.56461/SPZ_23404KJ

Mirr, N. Defending the Right to Repair: An Argument for Federal Legislation Guaranteeing the Right to Repair, *Iowa Law Review* 105(2020)5, 2393-2424.

Kapor, V. „Član 501”, u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (red. B. Blagojević, V. Krulj), Beograd 1983.

Mitrović, D. Ugovorna garancija za kvalitet i funkcionisanje stvari, u: *Pravni opus - Izbor iz radova 1957-2007*, Beograd 2007.

Mitrović, D. „Član 501”, u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima* (gl. red. S. Perović), Beograd 1995.

Moore, D. You Gotta Fight for Your Right to Repair: The Digital Millennium Copyright Act’s Effect on Right-to-Repair Legislation, *Texas A&M Law Review* 6(2019)4, 509-540. <https://doi.org/10.37419/LR.V6.I2.6>

Perzanowski, A. Consumer Perceptions of the Right to Repair, *Indiana Law Journal* 96(2021)2, 361-394.

Terryn, E. A. Right to Repair? Towards Sustainable Remedies in Consumer Law, *European Review of Private Law* 27(2019)4, 851-874. <https://doi.org/10.54648/ERPL2019044>

Turiel, J. Consumer Electronic Right to Repair Laws: Focusing on an Environmental Foundation, *William & Mary Environmental Law and Policy Review* 45(2021)2, 579-599.

Vizner, B. *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, Zagreb 1979.